

митрополита Київського, ніж професор Іван Огієнко. Та німецька влада принципово заборонила зайняття вакантної київської митрополічної кафедри. Крім того, німецькі керівники були дуже вороже налаштовані до владики митрополита Іларіона.

Для мільйонів православних українців цей факт був чимось більшим, ніж просто приводом для суму — це була величезна втрата, адже всі розуміли, що поява на київській кафедрі такого архієрея, як владики Іларіон, є чимось, чого можна чекати століттями.

Попри все, протягом років війни мільйони православних українців постійно звертали свої думки та почуття до Данилової Гори в Холмі, де перебував «заручником німців» владики Іларіон, якого люди неофіційно вважали своїм Предстоятелем.

Українська Греко-Православна Церква Канади усвідомлює той факт, що митрополит Іларіон є постаттю загальноукраїнського значення, більше того — значення загальносвітового, епохальною людиною, подібні до якої в історії українського народу зустрічались дуже рідко.

І це усвідомлення, спільне для всіх українців, формує наш духовний пантеон, на якому український народ поставив владиці нерукотворенний пам'ятний — свою душу.

Вічна пам'ять!

The article accounts the substance of J. Mulyck-Lytchuck's article, which was given in «Herald of Ukrainian Greco-Orthodox Church of Canada» (1972 — may-august). The abridged variant is given.

Keywords and word-combinations: epochal person, Orthodox Church, theological inheritance, Orthodox philosopher, interpreter of Bible, pioneer of Ukraine local-studying.

Отримано: 27.11.2007 р.

УДК 242(71)(092)

Д-р Роман Єринюк

Колегія Святого Андрія (м. Вінніпег, Канада)

ЦЕРКОВНІ ПОСЛАННЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ОГІЄНКА) КАНАДСЬКОГО ПЕРІОДУ (1947-1972 рр.)

У статті охарактеризовано пастирські послання митрополита Іларіона, виділено їхні певні групи, визначено їхні концептуальні положення.

Ключові слова і словосполучення: провідник, церковно-духовне та культурологічне спрямування, об'єднуюча дія, власний приклад.

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) прожив 25 років в Канаді (у місті Вінніпезі) з 1947 по 1972 рік. Спочатку як архієрей — запрошений Собором Св. Покрови в Вінніпезі (це була незалежна Українська Православна парафія), а з 1951 — як Митрополит Української Греко-Православної Церкви в Канаді (1951-1972). На початку своєї

каденції у статусі Митрополита Іларіон очолював Церкву, яка нараховувала двох єпископів, 70 священників, 260 парафій і 100 000 членів, а коли він упокоївся, церква нараховувала чотирьох єпископів, 90 священників, 310 парафій і 140 000 членів. Українська Православна Церква була найбільшою в діаспорі за час його керівництва.

За двадцять п'ять років праці в Канаді Митрополит Іларіон видав 110 послань: 10 — з Собору Св. Покрови і 100 — як Первоєпарх УГПЦК. Усі ці послання, основані на Святому Письмі, Священному Переданні і Українській Церковній традиції, були глибоко обдумані, зрозуміло передані для кожного вірного в Церкві і сильно наповнені духом «служити народові — то служити Богові». Цей ряд послань мав навчальний педагогічний зміст, йшов від першого вихователя (учителя самого Митрополита), а також місійний зміст, бо тут він постійно підкреслював головні події та ювілеї у житті Українського Православ'я (від X до XX ст.) і УГПЦК.

З 110-ти його послань 71 — стосувалися великих свят Церкви: 34 — Різдвяні, 30 — Великодні, 6 — з нагоди Великого Посту і одне — Новорічне. Були такі роки, коли він видавав по два або три послання на Різдво або Великдень. Причиною цього була потреба виголосити відмінне послання для радіопрограм на Канаду (це він робив через радіопрограми своєї Катебри Пресвятої Трійці; ці програми доходили в 1950-их і 1960-их роках до 20 головних міст Канади), для радіопрограм Собору Св. Покрови (СКУ радіо у Вінніпезі) і для радіопрограм в Україні на СВС International — Голос Канади (таких було аж 10).

З інших 39-ти послань Митрополита Іларіона 26 були присвячені проблемам УГПЦК, а саме: 2 — з нагоди вибору його в сан Митрополита, 6 — на ювілеї УГПЦК, 3 — заклики на Собори, 4 — про Колегію Св. Андрея з її Богословським факультетом, 2 — на розбудову Катебри Пресвятої Трійці в Вінніпезі, 2 — звернення до Духовенства, 1 — до Інституту Св. Івана в Едмонтон, 1 — з нагоди вибору третього єпископа УГПЦК, 1 — як заклик до рідного (українського) шкільництва, 1 — з нагоди 20-ліття Митрології, 1 — з нагоди видання Требника, 1 — з нагоди місійного Фонду і 1 — з нагоди Ювілейної Збірки, з нагоди 50-річчя УГПЦК. З решти послань 5 було видано з нагоди єднання-співпраці Українських Православних Церков в Діаспорі. Шість послань скеровані на великі постаті в історії Українського Православ'я, 3 — з нагоди великого генія і пророка Тараса Шевченка, 1 — з нагоди ювілею Гетьмана Івана Мазепи (250 років від дня упокоєння — 1709-1959) і 1 присвячене Святим Кирилу та Мефодію (з нагоди 1100 років з початку першої місії до слов'ян — 863-1963). Так само Митрополит Іларіон присвятив одне послання Україні (в 1952 році) і одне було спрямоване проти алкоголізму — п'янства (в 1962 році).

Усі ці послання друкувалися в газеті «Вісник» (орган УГПЦК) і в журналах «Слово Істини» (1947-1951), «Наша Культура» (1951-1953) та «Віра і Культура» (1953-1967). Ці останні три журнали видавалися за редакцією Митрополита Іларіона. Так само, час від часу, послання друкувалися в інших газетах Канади, як наприклад, в «Українському Голосі».

Митрополит Іларіон не лише готував, друкував та перечитував на радіо ці послання, але й часто давав вказівки священикам-душпастирям перечитувати послання по громадах УГПЦК у святковий час. Це увійшло в традицію Церкви, і це робиться по сьогодні.

Унікальним феноменом послань Митрополита Іларіона був той факт, що він постійно подавав цікаві заголовки до них, щоб притягнути читачів до слова свого первоієрарха (це перестало існувати з 1968 року, коли послання стали соборними Повного Єпископату УГПЦК, ще на чолі з Митрополитом Іларіоном). Як приклад можна навести такі приклади: «Найперший обов'язок родини — виховати дітей своїх» (Різдво — 1954), «Христос Воскрес — Воскресне й Україна» (Великдень — 1955), «Боріться з небезпекою комунізму» (Великдень — 1957), «Бережімо свою рідну мову і пильно навчаймося їй» (до Інституту Св. Івана — 1958), «Поет на службі народів» (Шевченко — 1959), «П'янство нищить людину» (проти п'янства — 1962), «Бережімо і шануймо свою націю» (Різдво — 1965) і «Бережімо Християнську культуру» (Великдень — 1966).

У кожному посланні Митрополит Іларіон богомольно звертався до вірних в Канаді як «Смирений Іларіон, з ласки Божої Митрополит Вінніпегу і Всієї Канади», а в Україні — «Смирений Іларіон, Митрополит Української Православної Церкви».

Його послання були адресовані в Канаді «до Все чесного Духовенства, преподобного монашества та всіх Боголюбивих (часом «Богочистивих») вірних УГПЦК (або «вірних Канади», або «вірних в Канаді»). 1968 року, в 50-ліття УГПЦК, він адресував послання як дійсний батько: «...до Вірних Братів і Сестер — Дітей УГПЦ в Канаді». У двох посланнях, як були у справах переговорів між трьома Українськими Православними Церквами, він зробив звернення «...і до Боголюбивих вірних по всіх країнах світу» (1959 і 1963).

У посланнях, які були скеровані на Україну (через Голос Канади — CBC International), Митрополит Іларіон звертався «до всього Всечесного Духовенства й Преподобного Монашества та до всіх Боголюбивих вірних в Україні сущих!» або «в усій Україні». Інколи він писав «до всіх Боголюбивих вірних (української) Православної Церкви в Україні». Цікавим є і той факт, що він себе називав дуже часто «Смирений Іларіон, з Ласки Божої Митрополит Української Православної Церкви» без додатку «в Канаді». Я думав, що він це робив свідомо.

Виборчі послання

Коли Митрополит Іларіон був вибраний Митрополитом УГПЦК на Надзвичайному Соборі (7-9 серпня 1951), він виголосив своє перше Слово (8 серпня) під заголовком «Нехай буде наша церква Богові на славу, а народові на спасіння». Тут він, як новообраний Первоієрарх, висловив подяку за обрання та подав головні церковні ознаки Українського Православ'я — Церква, за Митрополитом Іларіоном, має бути:

1) автокефальною (Церква в Канаді, найбільша й найсильніша Українська Православна Церква за рідними границями, мусить стати справді автокефальною (*«тобто ні від кого незалежною у своєму управлінні, щоб уже цим допомогти нашій Церкві в Україні, бо там вона невільна, бо там вона під'яремна!»*);

2) соборноправна (*«соборноправність визначає, що Церквою нашою правлять Собори... це канонічний господар Церкви, а Церковна ієрархія з відповідними установами — виконавець його постанов»*);

3) національна (*«тільки в національній переломленні ми глибше сприймаємо Свого Господа... через церковне подання, своїми обрядами й звичаями, своїм мистецтвом, своєю мовою та ін. — Служити народові — то служити Богові»*);

4) високоосвітія (*«наша Православна Церква створила всю українську державну культуру... нашу першу науку, першу літературу... богословську систему Православної віри»*);

5) частиною Єдиної Святої Православної Соборної Апостольської Східної Церкви (*«вона є рідною сестрою всім іншим церквам у Вселенській Православній Родині»*).

Закінчуючи своє слово, Митрополит Іларіон підкреслив, що УГПЦК — *«не буде вмішуватися в життя інших Українських Православних Церков, але будемо гаряче молитися, щоб Господь об'єднав усі українські церкви в церкву одну... бо цього прагне весь український народ»*.

Реалізуючи це слово, Митрополит Іларіон видає два перші послання: одне — як першоієрарх, а друге — як спільне рішення єпископату разом з Архієпископом Михаїлом (Хорошим). У першому посланні під заголовком «Усі ставаймо до Творчої Праці на Божій ниві» Митрополит Іларіон звертається окремими параграфами до різних верств церкви — духовенства, інтелігенції, фермерів, робітництва, до українських установ і громад, братства і сестринства та до української молоді, щоб усі *«гуртувалися коло своєї Церкви і берегли свою найдорожчу Святиню, бо церква — душа нації»*. Він наголошує на тому, щоб усі церкви були «високоосвічені». Стверджує, що він як правлячий Митрополит УГПЦК буде *«першим і найвищим учителем Церкви та буде дбати про чистоту Православної віри»*. Водночас вказує на потребу сильної видавничої праці, *«щоб подати до рук усіх необхідну духовну поживу»*. Наприкінці послання Митрополит Іларіон закликає усіх до *«могутньої матеріальної допомоги»* духовенству (він вважав, що його праця мало оплачувана), до завершення будівництва Всеканадської Катедри (розпочато в 1946 р.), Колегії Св. Андрея, разом з Богословським факультетом (розпочато в 1946 р.) і Консисторії. У прикінцевих словах він підкреслює, щоб *«усі дружньо ставали густою лавою до спокійної творчої й радісної праці на Божій ниві... разом з гарячою молитвою до Господа»*. Це перше послання є знаменитим твором Митрополита Іларіона, закликом до відновлення Українського Православ'я на Канадській землі.

У другому посланні, спільному з Архієпископом Михаїлом, під заголовком «Подякуємо Господові» йдеться про велику історичну по-

дію — «створення Митрополії, яка складається з двох єпископів («ніжше була поповнена ще третім єпископом»), 300 громад і близько 70 священників». Знову тут повторюється, що УГПЦК є Церквою незалежною в своєму управлінні, соборноправна і частиною Єдиної Православної Апостольської Східної Церкви («ми — Церква чисто Православна, якою була Церква і в Україні, від князя Володимира починаючи»).

У 1959 р. відбувся ще один Надзвичайний Собор в Едмонтон (4-5 липня 1959), на якому був вибраний протопресвітер Григорій Метюк (взяв собі ім'я Андрея) як третій єпископ УПЦК. Так число єпископів в Митрополії стало 3.

Послання з нагоди подій у житті УГПЦК

Митрополит Іларіон після 1951 увійшов в життя своєї нової Канадської Української Православної Церкви. Через наради Консисторії та її Президії та відвідин парафій по Канаді (близько 30-40 щороку) він скоро зрозумів дух та життя цієї церкви. У 1953 році УГПЦК святкувала своє 35-ліття, і Митрополит Іларіон видав аж три послання з цієї okazji. Перше — пов'язав з Великоднем (5 квітня 1953), друге, окреме, — під заголовком «Міцно станьмо до розбудови нашої Церкви» (5 квітня 1953) і третє (вийшло літом 7 липня 1953 року для Голосу Канади в Україну) — під заголовком «Радуймося і веселімося, бо Господь постійно з нами».

У Великодньому й Ювілейному посланнях Митрополит Іларіон характеризує головні історичні особи та події в житті Українського Православ'я (Св. Андрій, Аскольд і Дір, Княгиня Ольга, Князь Володимир, часи гетьманів, Собор 1621 року та ін.). Далі він розповідає про тяжкий час для православ'я в Галичині під Польщею і Австрією через унію та про переселення галичан до Канади, де 1918 року вони відновили православ'я в Канаді. Отож він наголошує 1953 рік Ювілейним роком УГПЦК.

У другому посланні Митрополит Іларіон визначає десять завдань для УГПЦК в Ювілейному році. Це своєрідний «Декалог» церковної праці, а саме: 1) Видати пропам'ятну книгу історичного змісту; 2) Розбудувати Колегію Св. Андрея з Православною Академією (ця установа була розпочата 1946 р.); 3) Закликати бажаючих вступити для Богословської Академії, дбати про включення жінок: «Щоб виховати жінок на православних місіонерок та учителів недільних і рідних шкіл»; 4) Докінчити будову Всеканадської Катедри Пресвятої Тройці у Вінніпезі; 5) Заснувати старечий дім для потреб старших вірних і духовенства; 6) Створити Дієцезіяльний Фонд Консисторії; 7) Подбати про видавництво православної богослужбової та богословської літератури через створення Церковного видавничого фонду; 8) Покращити матеріальний стан духовенства, бо «уліпшення матеріального стану нашого духовенства спричиниться до поліпшення церковної праці, а це все піднесе силу нашої церкви»; 9) Святкувати урочисто роковини Церкви у кожній парафії; 10) Закласти Ювілейний церковний фонд. У цьому

послання бачимо поважну програму діянь УГПЦК та заклик до міцної фінансової бази. Сам Митрополит Іларіон у кінці послання зазначає, що дарує 100 доларів на цю потребу. Це була дуже висока та поважна сума як на той час, і, якщо брати до уваги, що Митрополит Іларіон лише сім років прожив у Канаді, то це виявляє його відданість Церкві, бажанню «словом і ділом» їй служити.

Третє послання «Радуймося й веселімося, бо Господь постійно з нами» було виголошене по радіопрограмі «Голос Канади» в Україну. Тут Іларіон змальовує долю галичан в Канаді. Говорить, що «вони відчували тяжкий гніт католицизму і постановили в 1918 році покинути його, як віру чужу українцям, і вернулись до своєї прадавньої української віри — до віри Православної». Далі він оповідає про тяжке життя священників і парафій у ранніх часах існування церкви. Він визнає, що «перші Апостоли Православ'я в Канаді таки достойно вивозили свою апостольську працю». Беручи до уваги тяжкий початок, Митрополит Іларіон гордо підсумовує здобутки перших 35 років УГПЦК — «маємо Митрополію, маємо єпископат, священників (біля 70), храмів (біля 300), Церковне управління (відоме як Консисторія), Духовну Академію (Колегію Св. Андрія), Церковне видавництво, два інститути при університетах — в Едмонтоні (Св. Івана) і Саскатуні (Петра Могилы) і понад 100 000 своїх православних вірних». Наприкінці послання Митрополит Іларіон передає в Україну такі слова: «Все те, чого ви не можете робити в своїй поневоленій церкві в Україні, знаходячись в чужому рабстві, те робимо ми тут, у вільній Канаді, у своїй Православній церкві, тим допомагаючи вам обома руками». Він закінчує своє послання пророчим гаслом: «Ми глибоко віримо, що незабаром... звалиться в Україні безбожна неволя, і тоді ми, Православна церква в Канаді і в Україні, любовно подамо собі допоміжні руки».

Через п'ять років УГПЦК святкує своє 40-ліття (1918-1958), і знову Митрополит Іларіон видає аж два послання. Перше — це «Нехай Господь поблагословить УГПЦК» (20 квітня 1958), а друге — «Розбудовуємо свою святую церкву» (8 травня 1958). У першому посланні Митрополит Іларіон подав богословське тлумачення про «вірність Україні служити, починаючи від Св. Рівноапостольного Володимира, «правдивому Богові». Це служіння, за Митрополитом, полягає в новозавітному наказі: «Один Господь, одна віра, одне Хрещення — це віра Православна». Великою подією сорокалітньої давнини він називає подію, коли новоприбулі з України до Канади поселенці пригадали собі, що український народ має тільки одну церкву — Церкву Православну. Він також, як добрий учитель, нагадує вірним, що «цей ювілейний рік збігся з 40-літтям відновлення української державності». У другому посланні йдеться здебільшого про історичні події: про Канадські наради 1918 р, які відновили українське православ'я в Канаді. Акцентується увага також на ідеологічних проблемах: УГПЦК є соборною, національною, народною за своїм устроєм, бо виховує своїх вірних і в душі релігійному, і в душі національному. Наприкінці він перелічує всі здобутки УГПЦК за 40 років і робить висновок, що «вона стала могутньою Божою установою для українського народу».

Черговий ювілей — 45-ий (1918-1963), — і знову Митрополит Іларіон видав послання — «Радіймо і веселімося цього дня» (2-го червня 1963, в день Зшестя Святого Духа). Тут Митрополит Іларіон знову підкреслює велику церковну роботу, розпочату в 1918 році, а також говорить про *«сильний ріст церкви матеріально і духовно»*. Маються на увазі останні 12 років, Митрополитський етап (1951-1963). Йдеться про будову нових катедр і храмів, резиденцій для священників та закуплені літні оселі для молоді. З духовної сторони він відзначав посилення життя в Таїнствах, піднесення розуміння Церковного життя і поглиблення недільних й українських шкіл при парафіях. Особисто він підкреслює появу повної Біблії українською мовою, що створена ним. Ретельно аналізує роботу Колегії Св. Андрія зі своїм Богословським факультетом: випустила 30 абсолювентів за 12 років, 20 з яких стали священниками, перебралася на площу Манітоського університету 1964 року. Наголошує на важливості трьох інститутів в Канаді для УГПЦК — Інституту Петра Могили (Саскатун), Св. Івана (Едмонтон) і Св. Володимира (Торонто). Усі вони, зазначає Митрополит, виховують у національному дусі майбутніх провідників церкви і української громади. Митрополит Іларіон дуже гордився молоддю, яка залучалася до церкви. Вона, стверджує він, майбутня основа церковної роботи.

Наприкінці послання Митрополит Іларіон характеризує шість великих історичних подій в житті церкви, які ще вище піднесли Українське Православ'я в Канаді. Це були:

- 1) успішна Всеканадська Конференція Духовенства (15-17 травня 1963);
- 2) успішний Надзвичайний Собор, який покликав і обрав 4-го єпископа (архімандрита Бориса Яковлевича (18-19 травня 1963);
- 3) величава хіротонія нового єпископа;
- 4) піднесення Західної Єпархії УГПЦК до Архиепископії;
- 5) намічене успішне закінчення нового будинку Колегії Св. Андрія;
- 6) підвищення статусу Митрополита Іларіона титулом «Блаженішого» за великі заслуги перед УГПЦК та за переклад Біблії на живу українську мову.

Останній ювілей УГПЦК — це 50-ліття в липні 1968 року. На величавому Надзвичайному Соборі в місті Саскатуні церква була відновлена і відроджена в 1918 році. Послання було видано в січні 1968 р. Священним Собором Єпископів. Послання підкреслює історичний хід Українського Православ'я від часів Святого Андрія Первозваного до Київської Русі-України, до періоду Гетьманщини, коли Київ став другим Єрусалимом, аж *«до сучасного гоніння нашого побожного народу»*. Так послання представляє долю українців, які виїхали до Канади і *«за проводом Духа Святого відродили Церкву в 1918 р.»*. З того часу, підкреслює автор, *«УГПЦК мала великі успіхи і проробила велику роботу Богові на славу, а народові нашому на спасін-*

ня». Послання закінчується закликком на майбутнє — чергового етапу і планів на майбутнє. Тут підкреслюється потреба нових поколінь для душпастирства та збудування міцної фінансової фундації (тут жваво закликається всіх в Церкві до жертвовності).

Крім оцих ювілейних послань, Митрополит Іларіон видав і три послання з нагоди скликання Регулярних Соборів УГПЦК в роках 1955, 1965 і 1970. Оскільки Митрополит Іларіон вважав головною рисою Українського Православ'я соборність, тому він дуже детально та на високому рівні готував послання. Усі три послання говорять про 2000 років Православ'ю, *«яке стоїть непохитно, повно зберігши основи Християнської науки»*. Далі автор передає головні основи віри, а саме Святе Письмо, Догми, Канони та Священне Передання. Митрополит Іларіон підкреслює, що УГПЦК стоїть *«на тому самому становищі, що і всі інші східні Православні Церкви»*, і має канадський урядовий чартер з 1929 р. Послання закінчуються молитовним закликом до участі в Соборі під покровом Духа Святого, щоб *«почути думки членів та побажання на добро й дальший розвиток нашої Святої Церкви»* (Послання 1970 р.).

Митрополит Іларіон також як декан Богослов'я Колегії Св. Андрея сильно вірив у солідне підготування нових кадрів священнослужителів. Він видав аж чотири послання про колегію Св. Андрея у Вінніпезі. Перше таке послання було видане у 1956 році під гаслом *«Усі допоможімо своїй Богословській школі»*. Митрополит вважав, *«що Богословська школа — це важлива основа кожної Православної церкви»; «це той камінь наріжний, на якому вона міцно стоїть»*, та говорить, *«де Богословська школа добре поставлена, там церква духовно сильна»*. У цьому посланні Митрополит Іларіон підкреслює кілька важливих потреб, а саме брак потрібних фондів та недостача кандидатів на студентів Академії. З цим посланням Митрополит приписує духовенству відслужити влітку 1956 р. Св. Літургії про намір Богословської Академії та прилюдно перечитати послання, сказати докладну проповідь і провести у кожній парафії пошук майбутніх кандидатів на Богослов'я. Про виконання цього, Митрополит окремо звертає увагу, *«що кожен священник докладно повідомить мене окремим своїм листом»*.

Наступне послання з 1958 р. було під заголовком *«Щедро допоможімо нашій Богословській школі»*. Митрополит знову підкреслює потребу кожної православної церкви мати свою богословську школу. Для українського православ'я у вільному світі є тільки одна така школа — Колегія Св. Андрея. Вона виховує випускників для священнослужіння не лише в Канаді, але також для Америки. Він знову підкреслює потребу у бажаючих вступити до Колегії і міцній фінансовій базі. Такою була потреба для *«Стипендійного Студентського Фонду»* (у Канаді студії Богослов'я були оплачені батьками студентів здебільшого).

Уже в 1962 році розпочинається нова фаза в житті Колегії Св. Андрея — будова нової Колегії Св. Андрея на площі Манітобського Університету на базі резолюції Собору 1960 року. Ця мільйон-

долярова будова вимагала великої фінансової допомоги. Тому Митрополит Іларіон присвячує послання «Поставимо нову Колегію Св. Андрея Богові на славу, а українському народові на Спасіння». У посланні Митрополит наголошує на потребі мати високоосвічених священнослужителів, які *«відповідали б високим духовним потребам вірних і зміненого тяжкого часу, і канадській людності»*. Далі Митрополит підкреслює, що нова Колегія Св. Андрея дозволить, щоб студенти богослов'я *«могли навчатися в своїй Богословській школі, і в своєму університеті»*. У висновку Митрополит заохочує вірних до поважної жертвовності *«на святу справу — пожертви щедрої і скорої»*.

У 1971 році Колегія Св. Андрея відсвяткувала 25-ліття. З цієї okazji Митрополит Іларіон і Священний Єпископ видали окреме послання. Тут підкреслено велику роботу Богословського факультету, який готує священнослужителів для Канади, США й інших країн українського населення і який є *«єдиною Високою Богословською Школою для усієї Української Святої Церкви»*. У посланні йдеться також про важливість популярних Літніх курсів українознавства (6 тижнів щоліта) для молоді від 14 до 18 років (середньої освіти). Для відзначення ювілею Митрополит закликає до молитви («Молебена») у кожній громаді в неділю, найближчу до свята Св. Андрея і запрошує тих, хто може, на ювілей в самій Колегії Св. Андрея (11-12 грудня 1971). Наприкінці послання він звертає увагу на поважний борг, який треба сплатити, і просить подальшої фінансової допомоги.

Митрополит Іларіон присвятив два послання проблемі розбудови Всеканадської Катедри Пресвятої Тройці у Вінніпезі. У 1960 році з'являється послання під гаслом «Докінчимо Всеканадську Катедру». У ньому підкреслюється велике значення митрополичої катедри, *«як осідку першоієрарха, який править тут за добро і спасіння всієї Канади»*. Катедра була одобрена постановою Собору 1950 року. Вона, наголошує Митрополит Іларіон, потребує створення Фонду. Для нього громада жертвує 100 000 \$, і решта Канади, бажано, має зложити таку саму суму. Два роки пізніше, в 1962 році, Митрополит Іларіон видає друге послання з нагоди закінчення розбудови і посвячення Всеканадської Катедри Пресвятої Тройці. Він підкреслює, що ця катедра має бути головним центром усього церковного й духовного життя в Канаді, бо *«тут Митрополит видає свої послання, проповідує Слова Істини, відправляє спасенні Богослужби і гаряче молиться за весь український народ»*. Митрополит закінчує послання з великою радістю і приємністю, що закінчена *«найбільша Святиня українського народу в розсіянні»*.

Митрополит Іларіон присвятив послання студентам УГПЦК не тільки Колегії Св. Андрея, але й студентам Інституту Св. Івана (в 1958 р.) в Едмонтоні, а також учням Рідної школи (1971). Інститут Св. Івана в Едмонтоні (колишня назва Інститут Михайла Грушевського) побудував новий будинок поблизу Альбертського Університету в 1958 р. Тут містився гуртожиток для університетських студентів та культурно-освітній центр. Митрополит Іларіон видав послання *«Бережімо свою рідну мову і пильно навчаймося їй»*, де він міцно і з

великою любов'ю закликає усіх, а головню молодь, не цуратися української мови, а навпаки говорити та вживати її, *«бо українська мова — то душа українського народу»*.

У посланні про рідне шкільництво (1971) Митрополит Іларіон і Собор Єпископів знову звертаються до вірних з настановою *«зберегти все своє рідне — культуру, мову, релігію і церкву»*. У Канаді існують рідні школи (здебільшого суботні), яким потрібна допомога від Ради Українських Шкіл (РУШ) при Консисторії. На це призначено кампанію збору фонду сумою 50 000 доларів. Митрополит закликає усіх вірних приєднатися до цього великого діла.

Для функціонування своєї Церкви Митрополит Іларіон приготував переклад Св. Письма, але, на жаль, не було окремого послання про цю епохальну подію. Проте, коли Митрополит Іларіон видав під своєю редакцією Требник (у двох томах), то з цієї нагоди видав окреме послання у 1954 році під заголовком *«Працюймо для розвитку Православної Церкви»*. У посланні Митрополит Іларіон гордо говорить, що нарешті в Канаді вже існує така потрібна богослужбова книга *«власного українського перекладу з грецьким оригіналом, але яка містить церковні звичаї і обряди української Церкви-матері»*. Його інспірацією для цієї праці був Требник Митрополита Петра Могили. Наприкінці послання Митрополит благословляє вживання цього Требника по всіх парафіях УГПЦК, *«щоб у нашій Церкві помалу запровадити єдність у церковних молитвах і обрядах»*.

Послання, присвячені великим постатям України

У посланнях, написаних і присвячених великим постатям України, Митрополит бажав укріпити у своїх вірних любов та пошану за велику працю та труди цих осіб. Його три послання присвячені Тарасові Шевченку, дуже гарно це ілюструють. Ще у 1959 р., за два роки до 100-річчя від часу упокоєння Шевченка, Митрополит Іларіон видав послання на тему *«Поет на службі народів»*. Це послання було своєрідним початковим апелем у справу будування у Вінніпезі Комітетом Українців Канади пам'ятника Тарасові Шевченку. У посланні Митрополит Іларіон слушно підкреслює великі заслуги Шевченка: *«він горів, як світильник ясний за свій український народ»; «це наш правдивий поет, що любив свій народ не тільки словом, але й ділом»; «це був поет народного горя, народної неолі»; «Шевченко — широко народний поет, усе життя він служив народові, ніколи від нього не відходив, ніколи про нього не забував і ніколи свого українського світогляду не міняв»*. На завершення Митрополит Іларіон підкреслює, що Шевченко чесно служив своєму народові, а тим самим і Богові, отож, справедлось у нього гасло *«Служити народові — то служити Богові»* (це і є одне з популярних гасел Митрополита Іларіона). У посланні 1961 року під заголовком *«Усі помолімось за Тараса Шевченка»*, присвяченому 100-річчю від дня упокоєння і відкриття пам'ятника Шевченкові у Вінніпезі, Митрополит Іларіон аналізує християнсь-

кий зміст у його творчості (тут він подає аж шість цитат) і підкреслює його страждальне життя: «... *тяжкі оці муки ніколи не вбили його високого Духа, і він ніколи не стинявся в своїй праці для Господа і українського народу*». Далі Іларіон говорить про Шевченкове високе християнське розуміння любові до Господа, до свого ближнього і до України. Також Митрополит Іларіон підкреслює ту повагу, яку Шевченко приділяє молитві, шануванню батьків і старших та участі у сповіді та причасті. На завершення Митрополит Іларіон закликає священників у всіх парафіях УГПЦК відслужити панахиду в неділю 9 липня і прочитати його послання.

У третьому посланні 1964 року під заголовком «Усі моляться за Тараса Шевченка, як вірного слугу Божого слова» Митрополит Іларіон знову підкреслює його життєві страждання, які ніколи не зупиняли його велику та віддану працю для Господа і українського народу. Він акцентує увагу на чотирьох підвалинах Шевченка, «*на яких треба будувати нашу вільну Україну*», а саме: 1. «Треба Бога любити»; 2. «Треба брата милувати»; 3. «Треба путями добрими ходити» і 4. «Свою Україну любити». Іларіон називає Шевченка релігійним поетом — «*кожна сторінка Кобзаря мала релігійні слова і текст*». Стверджує, що він був Пророком, бо «*він, як старозавітні пророки, які служили Богові і своєму народові*». На завершення Митрополит Іларіон знову закликає священників до Панахиди у березні 1964 і прочитання послання.

У цих трьох посланнях можна відчувати любов Іларіона до Шевченка як до сильного християнина, великого любителя України та натхненника українського народу: «*Шевченко кличе нас до своєї високої могили, до всього українського народу... до всього світу*» (Послання, 1964).

Послання, присвячені іншим головним історичним постатям — Св. Кирилу та Мефодію, Св. Княгині Ользі і Гетьману Івану Мазепі, — появились з нагоди головних ювілейних святкувань.

Митрополит Іларіон написав дуже поважну монографію «Кирило і Мефодій, їх життя та діяльність» у 1927 році (передрукована у 1970 р.). 1100-літньому ювілею початку місії цих двох братів до слов'ян присвятив послання «Кирило й Мефодій — *всеслов'янські апостоли*» (1963 р.). У цьому посланні Митрополит Іларіон характеризує працю цих братів, які хотіли «*приєднати слов'ян до нової культури — великої і широкої культури Християнської*». Іларіон подає історичну картину цих подій, починаючи від Патріарха Фотія (Константинопольського Патріархату), говорить про ранню місію Кирила та Мефодія і боротьбу проти триязичної ересі. Іларіон вважав, що два брати були «*творці слов'янської азбуки і слов'янської літератури для всього слов'янського світу*». Завдяки їхній праці «*учні поширили Святу ідею, яка дійшла до нас, і через те ми, українці, молимося Господові своєю рідною мовою*». Митрополит Іларіон оголосив, що цілий місяць травень 1963 року, а особливо 24 травня — день їхньої пам'яті — був присвячений пам'яті Св. Кирила та Мефодія.

Друга постать, якій Митрополит Іларіон присвятив послання, — Св. Княгиня Ольга. Воно присвячене 1000-літтю від дня її упокоєння (969-1969). Це коротке послання 1969 року дуже уміло подає великі заслуги Княгині Ольги. Іларіон називає її *«першою християнкою з роду наших славних Князів»*, наводить слова літописця Нестора про неї: була *«загравною, що сповістила прихід сонця — Св. Князя Володимира, який просвітив Христовою Православною Вірою увесь наш український народ»*.

Послання про Гетьмана Івана Мазепу (1959) під заголовком *«Великий будівничий і меценат Божих церков — Гетьман Іван Мазепа»* Митрополит Іларіон присвячує 250-річчю від дня упокоєння славного гетьмана, як мецената Української православної церкви, особливо щодо будівництва та реставрування церков і монастирів, а також прикрашування цих церков іконостасами, іконами та дзвонами. За це він дає йому звання *«людини богобійної та благочестивої»*. До Мазепиних благодійнь він зачисляє: реставрацію Успенської Церкви і Церкви Всіх Святих в Києво-Печерській Лаврі, Святої Софії, Михайлівської Церкви (Михайлівського монастиря), Кирилівського Храму, Спаської Церкви (Межигірського монастиря), Михайлівського Храму (Видубицького монастиря), Храму Великого Миколая (Київ), Братської Богоявленської Церкви (Києво-Могилянська Колегія), Катедри Вознесіння (Переяслав) та дзвіниці при Борисо-Глібській Церкві (Чернігів). Мазепа також розбудував багато храмів по менших містах як, наприклад, в Сорочинцах, Дегтярівці та ін.

Митрополит Іларіон також згадує меценатську працю Мазепи для інших Православних Церков в Сирії, Палестині, Олександрії, Єрусалимі, Антіохії, Царгороді і в Афоні. Наприкінці послання Митрополит Іларіон згадує Гетьмана як оборонця прав України, які постійно ламала Москва. Хоч Росія кинула анатему на гетьмана в 1708 році, Іларіон підкреслює, що вона була неканонічна, бо *«була суто і грубо політичною»*. У висновку читаємо: *«Анатему, кинуту року 1708-го на Гетьмана Івана Мазепу, вважаємо недійсною та неіснуючою, а самого Гетьмана визнаємо за одного з найбільших церковно-державних мужів в Україні»*.

Це послання священники мали читати по всіх парафіях УГПЦК разом з урочистою панахидою і, якщо можливо, академією.

Послання з нагоди співпраці і єдності Українських Православних Церков в діаспорі

Митрополит Іларіон сильно вірив у співпрацю між різними Українськими Православними Церквами в діаспорі. У Канаді (з осередком у Вінніпезі) і в США церкви були створені на державній базі цих країн, а церкви в країнах Європи, Південної Америки (в основному в Бразилії та Аргентині) і Австралії були під амофором Української Автокефальної Православної Церкви (з осередком в Мюнхені). Кожна церква мала свій єпископат і евентуальну митрополію.

У перших роках (1947-1951) поселення в Канаді Митрополит Іларіон мав тільки кілька парафій — Собор Св. Покрови і кілька малих громад в Саскачевані (це ще перед тим, як він став Митрополитом УГПЦК). Цими роками Митрополит Іларіон розпочав переговори з двома малими українськими єпархіями в США. У Нью-Йорку 17 лютого 1949 три архієреї після цілоденних переговорів об'єдналися в одну Митрологію, на яку було одногослосно обрано Митрополита Іларіона як першоієрарха. (див.: «Слово Істини». П. 5. — С.1-14). Ця церква мала назву «Українська й Карпаторуська Православна Церква Всієї Північної й Південної Америки». До Митрополита Іларіона пристали два архієпископи з США: Богдан Шпилька (архієпископ УПЦ в Америці) і Орест Чорняк (архієпископ Карпаторуської Православної Церкви в США). У Соборному Посланні «Єднаймося в одну Святу Митрологію», присвяченому цій події, Митрополит Іларіон починає текст словами про те, що українці (стара й нова еміграції) опинилися під різними церковними юрисдикціями (навіть під чужинцями) і дуже потребують об'єднання. За словами Митрополита, *«наші вірні віддавна вже глибоко сумують, що їхня Церква розбилася, й скрізь в основному потребують об'єднання»*. Внаслідок цього «всенародного бажання» три єпархії об'єдналися в одну й могутню Святу Митрологію. Однак дві найбільші Українські Православні Церкви (УГПЦК і УПЦ в ЗДА) стояли поза цим об'єднанням. З дняв об'єднання бачимо, що ця Митрологія мала підлягати — знаходитися в юрисдикції Вселенського Царгородського Патріарха і що рішення Собору мало бути передане до нього (Патріарха Атанатороса).

Ця нова Митрологія на чолі з Митрополитом Іларіоном видала одне послання (Великдень 1949) за спільним підписом трьох ієрархів. Опісля відійшла Карпаторуська Єпархія, і Митрополит Іларіон ще видав п'ять послань як Митрополит УПЦ в Канаді й Америці. Але цей проект об'єднання не був успішний.

Ставши Митрополитом УГПЦК в 1951 році, Митрополит Іларіон знову розпочинає переговори з Українськими Православними Церквами в діаспорі. Вперше 15-16 серпня 1953 року у Вінніпезі відбулася Конференція представників УГПЦК і УПЦ в ЗДА. Головними ієрархами-учасниками були: Митрополит Іларіон і Архієпископ Михаїл (Хороший) з Канади, а із ЗДА — Митрополит Іоан (Теодорович) і Архієпископ Мстислав (Скрипник), які вирішили й затвердили «духовну й молитовну єдність двох церков» і прийняли «ряд постанов спільноти й координації Церковного діяння». У посланні-оповіщенні ієрархи вирішили дев'ять головних справ: прийняття й служіння душпастирів, спільна богословська академія (Колегія Св. Андрея), співпраця у виданні спільного богословського журналу, поширення духовної літератури і видавництво Богослужбових книг, співпраця у збереженні української культури на Північно-Американському континенті і братня допомога іншим Українським Православним Церквам по світі. Конференція закінчилася спільною Літургією всіх Владик і Священства обох Церков.

Через чотири роки, 9-11 травня 1957 р., у Нью-Йорку відбулася чергова Конференція цих двох Церков з участю п'яти Ієрархів (був доданий до попередніх чотирьох Архієпископ Геннадій). Ця конференція у своєму посланні — комунікації «Існує тільки одна Українська Православна Церква!» підтверджує дев'ять рішень з 1953 і додає пояснення до них. Головне рішення цієї конференції було: ці дві Церкви вирішили, *«що поза межами України існує тільки одна Українська Православна Церква, яка духовно оформлює і об'єднує весь український народ»*. У США і Канаді існують дві духовні неподільні частини цієї УПЦ — УГПЦК і УПЦ — США, *«які живуть своїм самостійним автокефальним життям згідно з державним устроєм своїх країн»*. Рішення далі закликає інших православних українців *«приєднатися до цих Церков і так довершити об'єднання усіх православних українців в одній УПЦ — Рідній Церкві українського народу»*. Останнім рішенням було звернутися до православних українців в інших країнах світу, щоб сконсолідувати їх в одну УПЦ. Тут було прийняте рішення звернутися до Митрополита Никанора, який очолював УАПЦ в Європі та попросити його про співпрацю.

Таке запрошення було виконане, і в 1960 році (28-30 квітня) в місті Вінніпезі на наступній конференції усі три Митрополії були представлені — Канада (3 єпископи), США (4 єпископи) і Європа (разом з Австралією) (3 єпископи). Усіх єпископів було десять. Соборне послання повторило попереднє рішення, що *«поза межами України існує тільки одна Українська Православна Церква, яка складається з трьох Митрополій»*. Хоч три митрополії становлять одну духовну цілість, *«вони виступають як члени одної і тої самої Української Православної Церкви, незважаючи на те, що вони адміністративно самостійні»*. Першою цікавою справою для обговорення на цій Конференції була справа XXI Собору Римо-Католицької Церкви, на якому мали б бути запрошені гості з Православних Церков. На Конференції вирішили *«за неможливе брати яку-небудь участь у цьому Соборі РКЦ, бо багатвікова історія перестерігає нас проти такого кроку»*. Згідно з цим Конференція відкидає заклик Греко-Католицького Єпископату з Риму (звернення від 16 жовтня 1959), щоб православні єпископи прийняли зверхність Римського Папи. Навпаки Конференція закликає, щоб *«всі Греко-Католицькі Владики покинули чужий ворожий Рим і вернулися додому, до своєї рідної Матері, Церкви Православної»*.

Друга важлива справа для обговорення — це стан рідної Православної Церкви в Україні. Конференція трьох Митрополій ясно представила, що УПЦ стала Церквою-Великомученицею, Церквою жорстоких страждань: *«не дається їй права на життя, і охоплена вона Церквою Московською, яка усе українське в Церкві забороняє»*. Учасники вирішили, що потрібно голосно пояснювати це страждання по всьому вільному світі. Прозвучав заклик *«збудувати за межами України міцну рідну Українську Православну Церкву»*. Це Соборне послання мало бути прочитане у всіх парафіях трьох Митрополій.

1961 року (23-26 вересня) в Нью-Йорку відбулися наступні наради Ієрархів Української Православної Церкви. Тут у посланні — комунікації вже вживається та відкрито говориться, що три Митрополії *«об'єдналися на зростання й поглиблення церковно-релігійного і культурно-національного життя серед УП братів і сестер поза межами України»*. Послання закликає до єдності тих, *«які досі не належать до однієї з Митрополій об'єднаної УПЦ»*, і проголошує заклик до молоді йти на студії богослов'я в Колегію Св. Андрея, бо бракує священників. Далі було обговорено Православну Конференцію на острові Родос, а також молитовно ухвалено відзначити 40-річчя Першого Всеукраїнського Православного Собору, проведеного 1921 року в Києві. Наприкінці наради ієрархи зупинилися над питанням про ставлення *«об'єднаної УПЦ до інших Православних Церков у світі»*. Наголошувалося, *«що вона повинна відноситися та кооперувати з ними тільки як Церква автокефальна, як рівна з рівними»*.

Митрополит Іларіон відіграв дуже поважну та провідну роль на цих чотирьох нарадах і був автором цих Соборних документів. Тут можна відчутти його голос як провідного ієрарха та ідеолога цих рішень. Між іншим, цей діалог і ця співпраця ще й далі продовжується до нашого часу, як *«спільні наради Єпископату Української Православної Церкви поза межами України»*.

Святкові послання

У святкових посланнях (на Різдво (34), Великдень (30), Великий Піст (6) і Новий рік (1)) Митрополит Іларіон на високому, але доступному рівні передає велич богослов'я цих свят. Його цитати з Святого Письма, Отців Церкви та Богослужбових текстів, в основному тропарі і кондаки, показують та свідчать, що автор, як першоієрарх, передавав святковий дух народів в Канаді і в Україні (через радіопередачі) та надію на краще майбутнє, яке веде людину до обоження.

Крім богословського духу у цих посланнях Митрополит Іларіон також бажав прищепити любов до всього українського — мови, традицій, культури та нації. Заголовки його послань на Різдво і Великдень яскраво про це свідчать. Наприклад: *«Бережімо і шануймо свою націю»* (Різдво 1965), *«Бережімо Християнську культуру»* (Великдень 1966), *«Бережімо свої рідні традиції»* (Різдво 1953), *«Бережімо свою рідну мову»* (Великдень 1954), *«Любімо й шануймо свою українську мову»* (Великдень 1961) і *«Українська Церква — Національна»* (Різдво 1962).

Третім феноменом у цих посланнях був наголос на необхідності духу творчості для життя УПЦ. Він постійно підкреслює: *«будьмо творчі у нашій праці»*, *«розбудовуймо УПЦ в Канаді»*, *«організуємо сильні єпархії і парафії»* та *«працюймо для розвитку Церкви в Канаді, діаспорі і в Україні»*.

Четвертим феноменом у цих посланнях був його наголос на потребі зміцнити стан родини і молоді в УПЦ. Принаймні три послан-

ня мають наголос на це у своїх заголовках: «Найперший обов'язок родини — виховати своїх дітей» (Різдво 1954), «Виховуймо родини свої в Християнських чеснотах» (Різдво 1957) та «Добре виховуймо нашу молодь» (Різдво 1966). Для нього «родина — це домашня церква», або «мала церква», яка має дуже відповідальну роль у вихованні наступного покоління. Іларіон підкреслює виховання релігійне (віра, молитва, дух любові) та національне (значення мови, культури та традицій), яке починається від коліски. Його головним викликом до батьків був: *«Мицна українська родина — національно й релігійно свідома, нехай стане кінцевою ідеєю всіх наших батьків, а також кожного нашого юнака та кожної юначки!»* (Різдво 1966).

Цікавим є послання Митрополита Іларіона з нагоди Великодня 1967 року під заголовком «Борімося з небезпекою комунізму», де він гостро протистоїть ідеології комунізму, *«яка знищувала Церкву, духовність народу і провідників (єпископів, священників і мирян)»*. Він відкрито говорить, що комунізм жорстокий і насильний, «це нова поганська віра», це антихристова наука, яка «ловить у свої сіті всіх слабодухів». Іларіон протиставляє комунізму діяльне Християнство — *«діяльну соціальну і соборну Віру Христову»*, яка повинна переважати «псевдосоціальний комунізм». У висновку він підтверджує: *«Христос Воскрес, і ми віруємо і ісповідуємо, що споконвічна віра Христова переможе антихристову згубну новину — комунізм»*.

Святкові послання на Україну

Десять послань Митрополит Іларіон написав і виголосив на радіо «Голос Канади» в Україну. З них — 4 були на Різдво і 5 — на Великдень. Але найперше було виголошене літом — 1-го липня 1952 року під заголовком «Любіть свою Україну», де Митрополит Іларіон переконливо характеризує значення Церкви для українського народу. Він наголошує, *«що Православна Церква створила українську націю й усю українську культуру, так що в нас стали синонімами: православний і українець»*. Тут він також підкреслює *«велике завдання Церкви, яке є вчителство правдивого чесною життя та прищеплення правдивої християнської культури»*. Далі він засуджує марксизм, *«який намагається посяяти бур'ян до християнської культури, і що потрібно виполоти цей бур'ян»*. Закінчуючи, він подає заклик: *«Кому Церква не мати, тому й Бог не отець — любіть свою Українську Православну Церкву»*.

Його подальші послання на Різдво і Великдень в Україну були написані як богословський виклад самого свята разом з історією українського православ'я та постійним засудженням марксизму і комунізму з повною надією на великі зміни — *«... прийде визволення всім!»*. Це можна побачити в самих заголовках, як, наприклад, «Христос Воскрес! Воскресе й Україна!» (Великдень 1955), «Християнство переможе своїх ворогів» (Великдень 1957). У цих посланнях Митрополит Іларіон пов'язує надію на «воскресіння» — від смерті Христа до його воскресіння, і до нашого воскресіння, і до воскресіння україн-

ського народу та Православної Церкви. За його словами, «... *близький уже час, коли мусять скінчитися страсні наші муки наші, бо Господь оправдає нас, а, оправдавши, нас спасе*». У кінцевій молитві він згадує усіх українців, що страждають «*в численних концентраційних со-ветських таборах, в советських в'язницях та на тяжких советських примусових роботах. Христос Воскрес — воскреснете й ви до нового життя! Христос Воскрес — воскресне й український народ*».

У Різдвяному посланні 1957 року Митрополит Іларіон основну увагу присвячує родині: «Виховуймо родини свої в християнських чеснотах». Тут він підкреслює повагу родини чи сім'ї, як Малої Церкви, або Церкви Домашньої, й вказує на їх зв'язок з Церквою Соборною (парафіальною). Він зупиняється на ролі Домашньої Церкви, яка повинна виховувати своїх членів у християнських чеснотах і, насамперед, у любові. І на завершення він підкреслює, що, «*коли добре й належно стоїть Домашня Церква, то й Соборна Церква буде міцною. Поставимо ж проти комуністичного безбожжя віковичну Домашню Церкву і сили адів не переможуть її*» (Матв. 16:18).

У двох Різдвяних посланнях (1963 та 1965 рр.) Митрополит Іларіон обороняє українську православну історіографію від російської. У посланні 1963 року «Українська Православна Церква — це мати для Церкви Російської» Іларіон чітко наголошує, що «*віра православна була з Києва понесена на північ і своїми силами прищепилась тут, де пізніше постала Московія*». Так само духовна освіта стояла високо за часів Київської Митрополії, у XIV-XVI ст. і за Козаччини, коли багато освічених духовних осіб виходили з України та проповідували Московію. Він стверджує, що «*духовну освіту в Росії розвинули в основному українські вчені, особливо духівництво!*». Для ілюстрації високого рівня православ'я Іларіон підкреслює повагу до Острозької Біблії (з 1581 року), яка стала основою російської Біблії, та «Ісповідання Православної віри» Петра Могили, яке було прийняте усім православним світом, включаючи і Московію.

У Різдвяному посланні 1965 року в Україну Митрополит Іларіон проголошує гасло: «Верніть автокефалію Українській Церкві!». Тут він переказує історію Української Православної Церкви та знову підкреслює її велику допомогу «молодшій сестрі — Церкві Московській», яка в 1686 році підпорядковувала Київську Митрополію і стала невпинно відбирати права і привілеї Української Церкви. Це продовжується і за часів комуністів, які жорстоко нищать УПЦ, її єпископат, священство і вірних, храми і монастирі. Наприкінці автор просить, щоб «*... кров'ю окроплений Українській Церкві була повернена історично й кано-нічно належна їй автокефалія, тобто церковна незалежність*».

Митрополит Іларіон у своїх посланнях в Україну відкрито, чітко і з глибоким розумінням передавав правду про українське право-слав'я і бажав пробудити у населенні України, що перебувало під советами, повагу та гордість за свою рідну Церкву та тисячолітні християнські традиції. Він мріяв про те, що Церква в Україні воскресне у свій час і багато вірних повернеться до неї.

Висновки

Митрополит Іларіон у своїх посланнях з Канади представляє і відображає повноту свого життя як церковно-духовного, так і народно-культурного провідника. Написані у старшому віці в Канаді, ці послання виступають як вінець його кар'єри та кінцевий опис та кодифікація його головних гасел, а саме: «Найбільша служба — то служба народу, бо служба народу — то служба Богу!», «Любіть усе свої рідне!», «Любити — це служити!» та «Служити народові — то служити Богові!».

У своїх посланнях Митрополит Іларіон показує у словах та діях свою велику любов до УПЦ та українського народу. Він не лише любить, але й описує, пояснює та обороняє науку про свою рідну Церкву та народ.

Опинившись в Канаді як Першоієрарх УГПЦК, він у своїх посланнях стверджує те, що його праця і служіння відносяться до всіх галузей церковної праці. Він показує свою любов до Соборів, ієрархів, духовенства, родин, молоді, студентів богослов'я і різних інституцій Церкви. Так само він бажає прищепити в діаспорі любов до української мови, культури, літератури, до всього українського загалом. Митрополит Іларіон, як знаменитий вчитель і вихователь, у своїх посланнях навчає того, як треба жити життям православного українця і протистояти шкідливій більшовицькій комуністичній ідеології. Також він критикує та засуджує цю ідеологію і щиро вірить, що з часом вона буде знищена. Митрополит Іларіон був «пророком» подій 1991 року і мав велику надію щодо щасливого майбутнього свого народу. Цікаво, що такі події таки відбулися після його упокоєння.

Митрополит Іларіон був людиною миру, спокою та об'єднання. Цікавими були його об'єднуючі дії та послання у справі поєднання Українського Православ'я в діаспорі. Він прагнув, щоб у діаспорі була одна спільна Українська Православна Церква на базі церков в різних країнах поселення.

З послань можна легко побачити, що Митрополит Іларіон був людиною енергійною, динамічною, ідейною та працював з великою і поважною посвятою. Він був найкращим прикладом свого власного гасла: «Служити і любити свою рідну Церкву і свій рідний народ», бо це — «... *ціль життя, яка веде людину до обожнення і спасіння!*».

Додаток

Послання Митрополита Іларіона (1947-1972 рр.)

Дата	Тема	Заголовок
1. 07.01.1948	Різдво	Сійте любов — пожнете спокій
2. 02.05.1948	Великдень	Христос Воскрес!
3. 07.01.1949	Різдво	Посильмо свою любов у житті
4. 02.03.1949	Єднання 3-х Єднаймося в одну святу митрополію Церков	

5. 24.04.1949	Великдень	Під один омофор
6. 07.01.1950	Різдво	Чого нас навчає Різдво Христове
7. 07.01.1950	Різдво	Славимо Господа правильно!
8. 09.04.1950	Великдень	Христос Воскрес — воскресне і Свята Українська Церква
9. 14.01.1951	Новий Рік	З Новим Роком, з новим щастям
10. 29.04.1951	Великдень	Христос Воскрес!
11. 10.08.1951	Вибори Митрополита УГПЦК	Усі ставаймо до творчої праці на Божій ниві
12. 10.08.1951	Вибори	Подякуємо Господові! Перше Послання Єпископату УГПЦК
13. 07.01.1952	Різдво	Архіпастирське Послання
14. 20.04.1952	Великдень	Служімо Господові в спокої та згоді
15. 01.07.1952	Україна	Любіть свою Церкву
16. 1952	Духовенство	Всеукраїнська конференція духовенства УПЦ
17. 07.01.1953	Різдво	Бережімо свої рідні традиції
18. 07.01.1953	Різдво	Христос рождається!
19. 05.04.1953	Великдень	Достойно вшануймо ювілейний рік нашої Церкви
20. 05.04.1953	35-ліття УГПЦК	Міцно станьмо до розбудови нашої Церкви!
21. 25.04.1953	Великдень (на Україну)	Воскреснемо й ми!
22. 07.08.1953	35-ліття УГПЦК (на Україну)	Радуймося й веселімося, бо Господь постійно з нами!
23. 1953	Конференція УГПЦК; УПЦ-ЗДА	Оповідання
24. 07.01.1954	Різдво	Найперший обов'язок родини — виховати своїх дітей
25. 25.04.1954	Великдень	Бережімо свою рідну мову
26. 25.04.1954	Великдень (на Україну)	Воскреснете й ви до нового життя
27. 13.04.1954	Требник	Працюймо для розвитку Православної Церкви
28. 07.01.1955	Різдво	Подаймо братні руки один одному
29. 17.04.1955	Великдень	Нехай воскресне любов і згода поміж нами
30. 17.04.1955	Великдень (на Україну)	Христос Воскрес — воскресне й Україна
31. 26.05.1955	Собор-1955	Бережімо святу свою Церкву й однодушно працюймо для неї
32. 07.01.1956	Різдво	Згода, єдність та карність — це основа життя світу
33. 07.01.1956	Різдво (на Україну)	Поклоняймося тільки сонцю правди

34. 06.05.1956	Великдень	Будьмо віруючими
35. 06.05.1956	Великдень
(на Україну)	Віра спасе нас
36. 03.06.1956	Колегія Св. Андрея	Усі допоможемо своїй богословській школі
37. 21.09.1956	Духовенство	До духовенства УГПЦК
38. 07.01.1957	Різдво	Творімо Домашню Церкву
39. 07.01.1957	Різдво
(на Україну)	Виховуймо родини свої у християнських чеснотах
40. 21.04.1967	Великдень	Борімося з небезпекою комунізму!
41. 21.04.1957	Великдень
(на Україну)	Християнство переможе своїх ворогів!
42. 12.05.1957	Конференція УГПЦ і УПЦ-ЗДА	Існує тільки одна Українська Православна Церква
43. 07.01.1958	Різдво	Живімо з совістю чистою!
44. 07.01.1958	Різдво
(на радіо Канади)	Привіт усій Канаді
45. 12.01.1958	Різдво
(Покровський Собор)	Будьмо достойними синами Божими!
46. 13.04.1958	Великдень	Радість Христового Воскресіння
47. 20.04.1958	40-ліття УГПЦК	Нехай Господь шанує Українську Греко-Православну Церкву в Канаді
48. 08.06.1958	40-ліття УГПЦК	Розбудовуймо свою святую Церкву
49. 19.08.1958	Інститут Св. Івана (Едмонтон)	Бережімо свою рідну мову і пильно навчаймося її
50. 14.10.1958	Колегія Св. Андрея	Щиро допоможемо нашій богословській школі
51. 07.01.1959	Різдво	Основа християнства
52. 03.05.1959	Великдень	Хрест — основа нашого життя
53. 06.07.1959	Вибір 3-го єпископа УГПЦК	Третій єпископ у Канаді
54. 06.07.1959	Гетьман Іван Мазепа	Великий будівничий і меценат Божих Церков — гетьман Іван Мазепа
55. 28.07.1959	Шевченко	Поет на службі народів
56. 07.01.1960	Різдво	Хто вірує, тому все можливо!
57. 17.04.1960	Великдень	Христос Воскрес — воскреснемо й ми. До нового життя
58. 30.04.1960	Конференція 3-х Митрополій	Соборне Послання
59. 21.09.1960	Місійний фонд УГПЦК	Творімо Місійний фонд
60. 28.11.1960	Катедра Пресвятої Тройці	Докінчимо Всеканадську Катедру

61. 07.01.1961	Різдво	Живімо за Новим Заповітом
62. 09.04.1961	Великдень	Любімо й шануймо свою українську мову!
63. 09.07.1961	Шевченко	Усі помолімоь за Тараса Шевченка
64.26.07.1961	Конференція 3-х Митрополій	Нарада ієрархів УПЦ
65. 07.01.1962	Різдво	Українська Церква – національна
66. Всепрщана Неділя – 1962	П'янство	П'янство нищить людину
67. 29.04.1962	Великдень	Христос – радість вічна!
68. 15.04.1962	Колегія Св. Андрея	Поставимо нову Колегію Св. Андрея Богові на славу, а українському народові на спасіння
69. 08.07.1962	Катедра Пресвятої Троїці	Радісне свято всього українського народу
70. 07.01.1963	Різдво	Любімо свою Українську Православну Церкву
71. 07.01.1963	Різдво	Українська Православна Церква (на Україну) – це мати для Церкви Російської
72. 07.01.1963	Різдво	Любімо свою Українську Православну Церкву
73. 14.04.1963	Великдень	Христос Воскрес і сповніться наші надії!
74. 24.05.1963	Св. Кирило і Мефодій	Кирило і Мефодій – всеслав'янські апостоли
75. 02.06.1963	45-ліття УГПЦК	Радіймо й веселімося цього дня
76. 07.01.1964	Різдво	Людина – то образ Божий!
77. 10.03.1964	Шевченко	Усі помолімоь за Тараса Шевченка як вірного слугу Божого
78. 15.03.1964	Великий піст	Готуймося постом до Воскресіння
79. 03.05.1964	Великдень	Христос – світло для світу
80. 07.01.1965	Різдво	Бережімо й шануймо свою Націю
81. 07.03.1965	Великий піст	«Верніться до мене всім серцем своїм»
82. 25.04.1965	Великдень	Любімо Українську Православну церкву як душу свою
83. 24.05.1965	Собор-1965	Архіпастирське Послання
84. 07.01.1966	Різдво	Добре виховуймо свою молодь
85. 07.01.1966	Різдво	Верніть автокефалію Українській (на Україну) Церкві
86. 07.01.1966	Різдво (на радіо Канади)	Любіть всі свою Українську Православну Церкву
87. 10.04.1966	Великдень	Бережімо християнську культуру
88. 07.01.1967	Різдво	Бережімо свою православну віру чистою!

89. 30.04.1967	Великдень	Христос воскрес на радість і спасіння світу
90. 07.01.1968	Різдво
(на Україну)	Православна церква національна
91. січень 1968	50-ліття
УГПЦК	Послання Священного Собору єпископів
92. 21.04.1968	Великдень	Послання Священного Собору єпископів
93. 07.01.1969	Різдво	Різдвяне Послання
94. лютий 1969	Передпостове	Передпостове архіпастирське Послання
95. квітень 1969	Великдень	Великоднє Послання
96. 30.04.1969	Ювілейна
Збірка	Закінчення Ювілейної Збірки
97. травень 1969	Св. Ольга	З нагоди 1000-ліття упокоєння Блаж. Великої Княгині Ольги
98. 07.01.1970	Різдво	Архіпастирське Різдвяне Послання
99. березень 1970	Передпостове	Передпостове Послання
100. травень 1970	Великдень	Воскреснімо з Христом Господом і ми!
101. жовтень 1970	Собор-1970	Соборне Послання
102. 07.01.1971	Різдво	Різдвяне Архіпастирське Послання
103. березень 1971	Великий
Піст	Великопісне Послання
104. квітень 1971	Великдень	Великоднє Послання
105. липень 1971	Українські
шкіл	Послання у справі українських шкіл
106. серпень 1970	20-ліття
Митрополії
УГПЦК	Під знаком діянь надзвичайного Собору
107. 07.11.1971	25-ліття
Колегії
Св. Андрея	Архіпастирське Послання
108. 07.01.1972	Різдво	Різдвяне Архіпастирське Послання
109. березень 1972	Великий
Піст	Великопісне Послання
110. квітень 1972	Великдень	Великоднє Послання

The article characterizes Metropolitan Illarion's pastor's messages which were written during the Canadian period (1947-1972), distinguishes some groups among them and determines their conceptual principles.

Keywords and word-combinations: leader, ecclesiastic, spiritual and culturological direction, united act, personal example.

Отримано: 22.09.2007 р.